

O PISATELJSKI RESNICI

Mira Mihelič

Nedavno smo brali, da nam »v zrelejših letih« postane ne samo naša osebna resnica, temveč tudi resnica kot taka nekako dvomljiva in se nam razkrije kot utvara«. Utvara, torej slepilo ali prazen up, skratka nekaj, s čimer varamo sami sebe in druge. Iz tega bi sledilo, da resnice ni, ne take ne drugačne. Vse je nekakšna izmišljotina ali v najboljšem primeru, če se hočemo izraziti poetično, nekakšen »življenje sen«, ali pa so morda, če hočemo slediti Calderonu do konca »celo te sanje sen«.

In vendar se stalno sklicujemo na resnico, ne samo v osebnem življenju (koliko priseg, da govorimo, da smo govorili čisto resnico), temveč tudi v svojih družbenih odnosih. Saj sta tudi pravica in resnica (vsaj kolikor pojmuje pravico današnje človeštvo) nerazdružno povezani; nesmiselno bi bilo, da postavlja družba zakone, če je dvomljivo, torej neugotovljivo, kaj je res in kaj ni ali — da do absurda izpeljemo trditev, da je resnica utvara — če drži, da sploh nič ni res. In dalje: če je vsaka resnica kot taka sporna, potem tudi ni mogoče trditi, da ima za nas morala večjo vrednost od nemorale; doslej smo sicer mislili, da je to na neki ugotovljivi resnici temelječe spoznanje, toda če verjamemo navedeni izjavi, potem je utvara tudi to. Potem je vse dovoljeno, kolikor je pač posameznikom in družbi praktično dosegljivo in izvedljivo, in ne smemo se čuditi, če nas pelje od tod pot samo še do razkroja ne samo osebne morale, ampak tudi do razkroja človeške družbe. In kam nas pripelje misel, da ni resnica nič drugega kot utvara, v literaturi, torej v umetnosti? Med tistimi, ki se z umetnostjo poklicno ukvarjajo, velja namreč že od nekdaj, da se laž nikjer tako ne maščuje kot v umetnosti, ker ji jemlje njeno moč in vrednost. Toda če ni resnice, tudi laži ne more biti. Če pa to ne drži in resnica kljub vsemu ali, bolje rečeno, zaradi vsega je — kaj je resnica?

Ne da bi se nam bilo treba spuščati v večni filozofski spor, ali je materialni svet samo uresničitev ideje, ki je prvotno obstajala v duhu, ali pa stvarna resničnost, ki biva zunaj naše zavesti in neodvisno od nje, in ne da bi se mogli pridružiti Berkeleyu, češ da nobena stvar ne biva, če je ne zaznava bodisi človek bodisi Bog, ugotavljamo seveda, da za vsakogar izmed nas eksistira samo tisti zunanji svet, ki ga dojemamo s svojimi čuti in razumom, to pa seveda ne izključuje še neke druge večje resničnosti, ki se nam s posredovanjem znanosti vsak dan bolj širi, a se nam s tem tudi odmikajo njene meje čedalje bolj v neskončnost. Tisto, kar dojemamo, česar se spominjamo, je naš izkustveni svet; v njem odseva resničnost. Ali je ta odsev resničnosti resnica?

Resničnost, ki jo zaznavamo, je živ, nenehoma se razvijajoč, neskončno zapleten skupek medsebojno odvisnih pojavov in dogodkov in gotovo je nemogoče, da bi od nje en sam človek dojel več kot samo njen drobec. Toda kakor so izkušnje posameznika le nepopolne in omejene na njegov kratek življenjski čas, pa lahko ugotavljamo, da se stalno usklajujejo z rezultati nešteti drugih človeških izkušenj in se tako izpolnjuje in oblikujejo v tisti skupni dejavniki, v katerem ena

subjektivna resnica preverja in potrjuje drugo in brez katerega bi ne bilo objektivne ali, če hočete, znanstvene resnice. Ta resnica — in kako naj jo imenujemo drugače? — ugotovljiva ne dokazljiva z materialnimi izsledki in rezultati, je bila, odkar je človeku postala roka prvo orodje, naše orožje pri odkrivanju in obvladanju zunanjega sveta, ki ga ljudje, kakor smo ugotovili, čeprav vsak po svoje, vendar vsi skupaj podobno dojemamo, da se nam potem v tej podobnosti odkriva skupni obraz naše resničnosti, njena tako objektivna kot naša subjektivna resnica. Enaka podobnost pri vsej različenosti vlada tudi v svetu človeških čustev, ki je naša notranja resničnost, in umetnost je njena govorica, iskateljica njene resnice.

Kakor nam znanost odpira čedalje globlje in kompleksnejše poglede v zunanjo resničnost ter nas čedalje bolj osvobaja od naše nekoč suženjske odvisnosti zunanjemu svetu, tako učinkuje umetnost v notranjem svetu naših čustev kot osvoboditelj naše zavesti, ker jo širi in spreminja, tako da se z večjo rahločutnostjo in globljim razumevanjem lahko odzivamo življenju, torej lepše in svobodneje živimo. Notranji utrip človeškega življenja na zemlji odmeva v vsakem izmed nas, njegove skupne zakonitosti in želje sestavljajo veliko resnico človeškega sožitja v trpljenju in veselju, tiste solidarnosti, ki ne jemlje posamezniku njegove individualne enkratnosti in osebnosti njegove neponovljive eksistence, vendar ga osvobaja od osamljenosti in odtujitve skorajšnji smrti zapisanega osebnega življenja. In kakor s skupnim izkustvom mnogih glav lahko ugotovimo objektivno, znanstveno resnico, tako poskusi umetnik — pisatelj — svojo enkratno resnico iztrgati iz srca notranje resničnosti, ki je skupna resničnost človeškega čustvovanja, da jo potem s svojim pisateljskim delom vrača človeštvu kot resnico umetnosti, prepričljivejšo od suhih dejstev, ki jih posreduje govorica znanosti, ker učinkuje umetnost na naše čute in čustva in se torej globoko in trajno vtisne tudi v podzavest človeške psihe. Resnica, ki jo spregovori pisatelj, postane tako, čeprav je to resnica kakšnega posameznika, tudi resnica njegove družbe, odsev vseh v enem in enega v vseh. Preden je Descartes napisal svojo razpravo o metodi, kako iskati resnico, je sklenil da se loči od knjig in prouči samega sebe, očitno prepričan, da resnica je in da jo je mogoče najti »v sebi«. Vprašanje je seveda, ali jo najde vsakdo, ki jo tako išče, in drugo vprašanje je, ali jo vsakdo, ki piše, tudi išče. Vsekakor se je udobneje postaviti na stališče, da resnice tako in tako ni, se zadovoljiti s tistim, kar bi bilo, (če bi resnica vendarle bila) njeno nasprotje, se pravi laž, in se gibati raje kolikor toliko spretno na površju kakor kopati v globino, saj je, kakor vemo, mnoge tistih, ki so kopali, že zasula zemlja v njihovih rovih. In vendar tisočeri poskušajo, da se potem morda eden prebije do resnice, toda dokler iščeš, upaš, in že samo upanje nam vlija veliko tiste moči, ki nam pomaga živeti in obstati. Zato se resnici, mislim, vendarle ne smemo in ne moremo odpovedati, kakor se ne smemo odpovedati dvomu o tem, da bi mogla biti vsa resnica na voljo enemu samemu človeku ali eni sami skupini ljudi, ker bi potem ne bila več luč, ki kaže pot v prostost, temveč ječar človeške misli in čustva.